

Salantų krašto akmens apdirbimo meistrai Orvidai

Jurgis ŽELVYS

Jonas Orvidas

Žemaitijos akmentašio Jono Orvido gimimo metai nežinomi. XX a. pradžioje jis iš Gruzdžių (Šiaulių raj.) atvyko gyventi ir dirbti į Kretingos rajono Salantų miestelį, čia kurį laiką statomai Salantų bažnyčiai tašė akmenis. 1911 m., kai bažnyčios statyba buvo užbaigta, J. Orvidas su šeima liko gyventi Salantuose, nes savo ateitį siejo su akmentašyste, o Salantų apylinkėse akmenų buvo daug.

Pinigų J. Orvidas uždirbdavo tašydamas akmenis. Kiek susitaupęs jis 1937 m. šalia Salantų miestelio esančiame Gargždėlės kaime nusipirko sodybą (gyvenamąjį namą ir žemės). Čia su šeima ir gyveno.

1939 m. J. Orvidas mirė. Jo darbą tęsė sūnus Kazimieras Orvidas (1905–1989 m.), vėliau – ir anūkas – Vilius Kazimieras Orvidas (brolis Gabrielius OFM, 1952–1992)

Kazimieras Orvidas

Kazimieras Orvidas – Žemaitijos XX a. akmens meistras, vienas Orvidų sodybos-muziejaus Kretingos rajone įkūrėjų. Jo tėvas – jau minėtas Jonas Orvidas, XXa. pr. iš Šiaulių rajono Gruzdžių miestelio atvykęs dirbti į Kretingos rajono Salantų miestelį. Kazimieras akmens apdirbimo mokėsi iš tėvo.

Sovietmečiu K. Orvidas pradėjo dirbti buitinio gyventojų aptarnavimo kombinate, pagal užsakymus tašydavo granitinius postamentus sovietinės valdžios statomiems paminklams bei dekoratyviniams skulptūroms, tarp jų ir „Pergalės“ paminklui Klaipėdoje, V. Rekašiaus – Plungėje, „Jūratės ir Kastyčio“ – Palangoje.

K. Orvidas savo sodyboje buvo įsirengęs akmens

Dešinėje – Orvidų sodybos-muziejaus fragmentas.
D. Mukienės nuotrauka

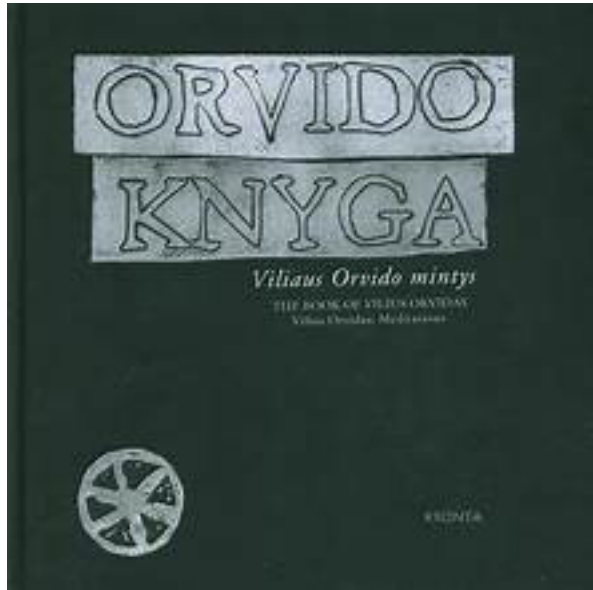
Salantų Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia, kurią statant dirbo Jonas Orvidas. Nuotrauka iš RKIC archyvo

apdirbimo dirbtuvę. Čia akmentašystės iš tėvo išmoko jo sūnus Vilius Kazimieras Orvidas.

Vykdamas laukų melioravimo darbus į Orvidų

(Nukelta į 16 p.)

Vytauto V. Landsbergio spaudai parengtos knygos „Orvido knyga. Viliaus Orvido mintys“ viršelis. 2008 m., Vilnius: „Kronta“

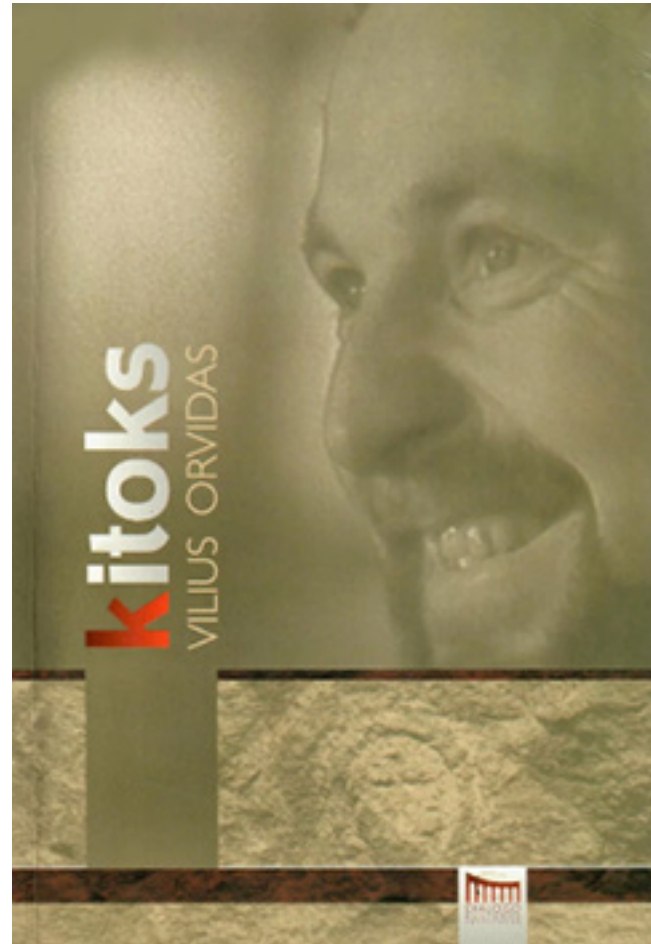
sodybą buvo atgabenta daugybė riedulių. 1973 m. po tarnybos sovietinėje kariuomenėje į namus sugrįžęs Vilius kartu su tėvu pradėjo kurti akmenų skulptūrų muziejų.

Kazimieras Orvidas mirė 1989 metais.

Vilius Kazimieras Orvidas

Liaudies menininkas, skulptorius, pranciškonų vienuolis Vilius Kazimieras Orvidas (brolis Gabriėlius OFM, 1952–1992) gimė 1952 m. rugpjūčio 18 d. Kretingos rajone – netoli Salantų esančiame Gargždėlės kaime. Apdirbti akmenį jis išmoko iš savo tėvo akmentašio Kazimiero Orvido, kuris buvo įsirengęs akmenų apdirbimui skirtą dirbtuvę savo sodyboje. Kurį laiką Vilius, kaip ir tėvas, dažniausiai pagal užsakymus kurdavo antkapinius paminklus, menines skulptūras.

1972 m. V. Orvidas tarnavo sovietų armijoje (Vorkutoje buvo kalinių prižiūrėtojas). Kai grįžo iš tarnybos sovietinėje armijoje, kartu su tėvu Kazimieru sumanė sodyboje iš jų pačių daugiau ar mažiau apdirbtų akmenų, sukurtų, bet nepanaudotų paminklų, skulptūrų, gamtoje randamų įdomių objektų sukurti muziejų po atviru dangumi. Didžiausias darbas, formuojant šią sodybą-muziejų-dvasinį centrą, buvo padaryta Gargždėlės apylinkėse vykstant melioracijos darbams. Laukai čia nusėti rieduliais. V. Orvidas, lankydamas tas vietas, pažymėdavo labiausiai jo dėmesį patraukusius

Daivos Parulskienės knygos „Kitoks: Vilius Orvidas“ viršelis. 2003, Vilnius: Dialogo kultūros institutas

akmenis ir, anot jo paties, „gelbėdamas juos“ vežė tuos riedulius, išrautų didžiulių medžių kamienus į savo tėvų sodybą, kiekvienam iš jų suteikdamas vienokią ar kitokią funkciją. Dalis akmenų buvo panaudota kuriant kryžius, iš kitų buvo iškaltos skulptūros, antkapiniai paminklai, dar kiti tapdavo sodyboje formuojamų didžiulių mitologinių kompozicijų dalimi.

Laikui einant Orvidų sodyba tapo muziejumi-dvasiniu centru, turėjusiu didelę neformaliai tuo metu mąščių žmonių trauką. Vilius šiems žmonėms suteikdavo pastogę, sudarydavo galimybę grįžti į pilnavertį gyvenimą. Sovietmečiu valdžia Viliaus ir jo tėvo kūrybiniam sumanymams trukdė, keletą kartų sunaikino tai, kas buvo jų padaryta. Vėliau, prasidėjus Atgimimui, Viliui kurti pasidarė lengviau, nors jo sodyba tuo laiku Lietuvoje atskirų žmonių vis dar buvo vertinama labai skirtingai, dažnai – ir skeptiškai, įvardijant, kad tai absurdo muziejus po atviru dangumi ir panašiai.

Jei Viliaus senelis Jonas ir tėvas Kazimieras ta-

D. Mukienės nuotraukose – Orvidų muziejaus-sodybos vaizdai

šydavo tradicinius kryžius, kartais juos papuošdami plastikos elementais, tai V. Orvidas memorialinių paminklų kūrimo srityje išryškėjo kaip savito braižo liaudies skulptorius. Pasak menotyrininkų, jo sukurti memorialiniai paminklai yra įvairiopi, tačiau jų skulptūrinis dekoras – tik jam vienam būdingo braižo. Jo kūryboje dominuoja savarankiškai interpretuoti krikščioniškieji siužetai bei simboliai. Kūriniai pasižymi vientisumu, gebėjimu monumento puošyboje išnaudoti natūraliai susiklosčiusią akmens formą bei jo spalvą. Daugelyje jo sukurtų paminklų ryški plastinių formų disproporcija ir savita dinamika, o grubi tašymo faktūra dar labiau padidina plastikos ekspresyvumą.

Viliaus Orvido akmeninės ir medžio skulptūrų yra ne tik Orvidų sodyboje-muziejuje, bet ir įvairiose Lietuvos kapinėse, bažnyčių šventoriuose, kt.

V. Orvidas buvo religingas žmogus. 1989 m. jis priėmė Lietuvos Mažesniųjų brolių pranciškonų vienuolio įžadus, pasirinkdamas brolio Gabriėliaus vardą. Po to jis kurį laiką gyveno Kretingos vienuolyne, bet neilgai – sugrįžo į savo gimtąją sodybą.

Mirė V. Orvidas 1992 m. rugpjūčio 5 d. savo paties sukurtoje unikaliaje sodyboje-muziejuje. Palaidotas Salantų kapinėse (Kretingos r.).

1985 m. Orvidų sodyba buvo įtraukta į lankytinų Žemaitijos vietų sąrašą, o V. Orvidui mirus, muziejus įtrauktas į Lietuvos nekilnojamojo kultūros vertybių sąrašą. 2009 m. sodyba-muziejus pripa-

žintas Lietuvos nacionaline vertybe nominacijoje „Reiškinys, garsinantis Lietuvą“.

Dabar muziejumi rūpinasi Kazimiero ir Viliaus Orvidų giminaičiai. Išsamiau – muziejaus interneto svetainėje <https://www.orvidusodyba.lt/>.

Naudota literatūra:

1. „Orvidas Vilius Kazimieras“, *Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus viešoji biblioteka*: <https://www.kretvb.lt/personalijos/orvidas-vilius-kazimieras/>.